

eenmaal niet hadden. Voor vrouwen was het voldoende als hun opvoeding hen voorbereidde op een kalm en teruggetrokken leven thuis. Wollstonecrafts *A Vindication of the Rights of Woman: with Strictures on Political and Moral Subjects* verscheen in 1792, en is opgedragen aan Talleyrand. In het werk stelt ze onder meer de vraag waar die 'onvervreemdbare rechten' van de Verlichting eigenlijk vandaan komen. Haar antwoord is dat deze afkomstig zijn van God, en dat het dus een zonde is als een deel van de maatschappij deze rechten ontzegt aan een ander deel. Een terugkerend thema in het boek is 'sensibility', een veelbesproken onderwerp in die tijd. Alom werd aangenomen dat sommige mensen, vooral vrouwen, gevoeliger zenuwen hadden dan anderen en als gevolg daarvan meer onderhevig waren aan emoties. Dit zou dan weer leiden tot een andere opstelling in morele kwesties: wie behept was met 'sensibility' kon zich gemakkelijker inleven in de pijn van een ander, en was eerder geneigd om zich in te zetten voor humanitaire zaken zoals de afschaffing van de slavernij – een actueel thema in die dagen, maar ook voor individuele rechten, seksuele vrijheid en 'onconventionele' relaties gebaseerd op gevoelens. Maar 'sensibility' kon ook verlamdend werken, omdat te verfijnde zenuwen lijdten en zwakte tot gevolg konden hebben. Hoewel Wollstonecraft gevoelens zeker niet afwijst als bron van moraal en van rationele besluiten, zet ze zich af tegen vrouwen die zich teveel door modieuze gevoeligheid laten meeslepen. Dat bevestigt namelijk het beeld dat vrouwen irrationele wezens zijn, en ondermijnt het streven naar een meer gelijkwaardige positie. Blijkbaar vindt ze dit element zo belangrijk dat ze in het verlengde hiervan ook betoogt dat vrouwen geen slaaf moeten zijn van hun lichaam en daarmee van hun seksualiteit. Twee 'deugdzame jonge mensen' in een relatie moeten ervoor zorgen dat ze hun passies in bedwang houden, want liefde en vriendschap gaan nu eenmaal niet samen.

In de eerste jaren na de Franse revolutie oefende Parijs op intellectuelen uit heel Europa een aantrekkingskracht uit die doet denken aan mei 1968. Ook Wollstonecraft vertrok in 1792 naar Frankrijk om daar haar politieke theorieën in de praktijk te

testen. Daarbij bleek vooral het beteugelen van passies een lastige opgave. In Frankrijk kreeg ze een stormachtige relatie met Gilbert Imlay, een Amerikaanse zakenman en avonturier, die ze daar ontmoet had. Wollstonecraft raakte zwanger en schonk op 14 mei 1794 het leven aan een dochter die zij, naar haar overleden vriendin, Fanny noemde. Voor de buitenwereld en zelfs Mary's zussen deden de twee alsof ze getrouwd waren, iets wat vooral Mary waarschijnlijk ook wel echt gewild had. Imlay niet: hij vertrok nog voor de geboorte van hun kind naar Londen en liet steeds minder van zich horen. In 1795 reisde Mary hem achterna, om na de bijna onvermijdelijke afwijzing tot tweemaal toe een zelfmoordpoging te doen.

Gelukkig herstelde ze zich in de jaren daarna, en pakte ze haar schrijvende leven weer op. Daarbij liep ze William Godwin tegen het lijf, een bekend politiek filosoof die beschouwd wordt als een van de eerste utilitaristen en anarchisten. De twee kenden elkaar al voordat Mary naar Frankrijk vertrok, maar een vonk was er toen niet over geslagen. Nu wel. In 1797 trouwden ze (Wollstonecraft was inmiddels opnieuw zwanger), om vervolgens hun intrek te nemen in twee aangrenzende huizen. De relatie was zeer gelukkig, maar mocht niet lang duren. Enkele maanden na het huwelijk stierf Mary in het kraambed op 10 september 1797. Godwin bleef ontredderd achter met hun nieuwgeboren dochter, Mary, en vernietigde ongewild nog even haar reputatie toen hij in zijn memoires openhartig vertelde over haar twee buitenechtelijke dochters, haar liefdes en haar zelfmoordpogingen. Dochter Mary trouwde later met de dichter Shelley en schreef de *gothic novel* die alle romans van petticoat-hater Walpole in de schaduw zou stellen: Frankenstein.

Herman Beun houdt zich als ambtenaar bij de Tweede kamer bezig met Europese Zaken. Hij geeft voor de Van Mierlo Stichting inleidingen over het sociaal-liberale gedachtegoed en leest over politieke filosofen in de Sociaal-Liberale Boekclub.

BOEKRECENSIE

Bibliografische gegevens

Barber, B. (2014)

Als burgermeesters zouden regeren:

haperende staten, opkomende steden

Uitgeverij Nieuw Amsterdam: Amsterdam

Prijs: €24,95

ISBN: 978 90 468 1672 1

Waar David van Reybrouck kiest voor loting als oplossing voor het 'democratisch vermoeidheidssyndroom' (zie zijn boek *Tegen Verkiezingen*, besproken in de *Idee* van februari 2014), geeft Benjamin Barber in zijn nieuwste boek *Als burgermeesters zouden regeren* een andere oplossing voor het verlies aan vertrouwen in de democratie: laat steden en burgermeesters in plaats van landen en nationale leiders de wereld besturen.

Door **Wouter Dol**

Alhoewel landen de laatste decennia volkomen onderling afhankelijk zijn geworden en ze te maken hebben met grensoverschrijdende problemen zoals de financiële crisis, gewapende conflicten of milieuvervuiling, zijn ze slecht in staat gebleken om een werkbare vorm van mondiaal bestuur te vormen om deze vraagstukken het hoofd te bieden. De Verenigde Naties zijn niet werkelijk verenigd, en politieke samenwerkingsverbanden zoals de Europese Unie verkeren in ernstige crisis. Volgens Benjamin Barber is de behoefte aan een functionerend mondiaal bestuur in onze extreem 'interdependente' wereld dan ook dé cruciale uitdaging van onze tijd. Barber, de socioloog die bekendheid verwierf na zijn boek *McWorld vs Jihad* (1995), pleit daarom in zijn nieuwste boek voor een radicaal andere oplossing om de democratie te mondialiseren, en de mondialisering te democratiseren; geef steden en haar burgermeesters de hoofdrol in mondiaal bestuur.

Pragmatische leiders

Barber begint zijn verhaal met de stelling dat de democratie oorspronkelijk ook is ontstaan op het niveau van de Atheense stadsstaat, waarna zij na eeuwen worstelen met keizerrijken, prinsdommen en andere monarchieën uiteindelijk is geborgd in de hedendaagse natiestaat. Maar waar in het verleden de natiestaat een natuurlijke oplossing

was voor het schaalprobleem van de democratie, is zij volgens Barber nu echter verworden tot een obstakel; te groot voor substantiële participatie maar te klein voor de mondiale uitdagingen. Barber vindt het tijd de cirkel te dicht. Hij wil steden, met haar burgemeesters als pragmatische leiders, centraal stellen in een proces van mondiale samenwerking, en ze tegelijkertijd inzetten als verbindende lokale schakel in een proces van 'glokalisering'.

Barber deelt zijn lijvige boek op in twee hoofddeelen: allereerst de uitleg waarom steden op mondiaal niveau zouden moeten regeren, gevolgd door zijn aanzet tot hoe mondiaal bestuur van steden gerealiseerd kan worden. De inhoudelijke hoofdstukken worden afgewisseld met korte beschrijvingen van burgemeesters zoals Barber die graag ziet: pragmatisch, tegendraads en vooral daadkrachtig, en die het ook op durven te nemen tegen de nationale staat. Zo komt miljardair en micromanager Michael Bloomberg van New York langs, de maffiabestrijder Leoluca Orlando van Palermo, de niet-ideologische Teddy Kollek van Jeruzalem en Qadour Moussa van Jenin, de flamboyante en fietsende Boris Johnson van Londen, en zelfs, ter ere van de Nederlandse vertaling, Job Cohen, Ahmed Aboutaleb en Eberhard van der Laan als verdedigers van multiculturaliteit.

In de wereld van Barber zijn steden 'van nature' anti-ideologisch en pragmatisch-democratisch. Aan het hoofd van de stad staan burgemeesters die zijn gericht op het oplossen van problemen, en die zich niet laten hinderen door teveel partijpolitieke standpunten of ideologische achterhoedegevechten, en die de boel een beetje bij elkaar houden. Of zoals Teddy Kollek als burgemeester van Jerusalem het verwoordt: als jullie klaar zijn met preken zorg ik dat het riool werkt. Het is niet verwonderlijk volgens Barber dat tegen de achtergrond van een algemeen dalende waardering van burgers voor de politiek, politici en politieke partijen, het de burgemeesters zijn die stelselma-

tig veel hogere populariteitscijfers genereren.

Soevereiniteit als probleem

Barber, als zelfverklaard kosmopoliet, ziet natiestaten gebaseerd op volkssoevereiniteit als de oorzaak voor de stilstand als het gaat om het vinden van oplossingen voor mondiale problemen. Hij stelt dat waar overdracht van soevereiniteit (in de vorm van vrijheid) wel heeft gewerkt op het niveau van het individu door de uitvinding van het sociale contract – ik geef een deel van mijn vrijheid op aan een soeverein (staat) door deze het monopolie op geweld en rechtspraak te geven om zo te ontsnappen aan mijn wrede en korte Hobbesiaanse leven – natiestaten tegen het probleem lopen dat als zij soevereiniteit 'overdragen', zij eigenlijk zichzelf opheffen. Dit zou alleen maar een bestuurskundige kwestie kunnen zijn, ware het niet dat nationale soevereiniteit voor veel burgers raakt aan hun gevoel van eigen identiteit: hun gedeelde nationaliteit, taal, en cultuur.

We zien dit probleem vooral de kop opsteken bij de ontwikkeling van de 'post-soevereine' of eigenlijk 'supra-soevereine' Europese Unie. Ook in de campagnes en debatten in aanloop naar de komende Europese verkiezingen wordt vooral gesproken over voor of tegen 'overdracht van soevereiniteit' aan Brussel. Barber observeert hierbij schertsend en oordeelt scherp dat 'in een wereld die gedefinieerd wordt door [...] meedogenloos terrorisme, losgeslagen financiële markten, onbeheersbare migratie, asymmetrische oorlogen, nieuwe ziektes, en massavernietigingswapens ... blijven zelfvoldane soevereiniteitsadepaten en ferme nieuwe nationalist met hun conservatief-patriottische bondgenoten maar doorratelen over heilige grenzen, soevereiniteit en de autonomie van de natiestaat.' Thierry Baudet c.s., lees u mee?

Zoals gezegd schuift Barber steden naar voren als oplossing voor dit soevereiniteitsprobleem. Steden hebben immers geen soevereiniteit en zijn van

nature gewend om samen te werken, problemen aan te pakken en oplossingen te vinden, en ze zijn in staat de burger beter te betrekken bij politieke besluitvorming. Barber presenteert vol enthousiasme en eruditie de rol van de stad als bron van menselijke creativiteit, innovatie, tolerantie, en bovenal als economische motor. De 100 grootste steden ter wereld waren in 2007 alleen al goed voor bijna 40 procent van het mondiaal bruto product. En de meerderheid van de wereldbevolking woont in steden. Hij beschrijft verder de bestaande onderlinge stedennetwerken en bespreekt drie domeinen waar steden voortgang hebben bereikt daar waar natiestaten door hun soevereiniteit juist een belemmering voor samenwerking vormen: veiligheid, milieu, en kunst en cultuur.

Parlement van burgemeesters

Maar hoe kan dit boeiende idee van steden als ankers van mondiaal bestuur nu in de praktijk vorm krijgen? Barber begint met de mededeling dat de oproep dat burgemeesters de wereld moeten regeren eigenlijk hetzelfde is als zeggen dat burgers de wereld moeten regeren. Om dit in de praktijk te brengen stelt Barber een mondiale stedenbond, of parlement van burgemeesters voor. Een mondiale stedenbond is volgens Barber een voortzetting en uitbouw van wat steden nu al in de praktijk doen, zoals overleg en uitwisseling binnen stedennetwerken.

Barber is opvallend lichtvoetig over de daadwerkelijke macht van een burgemeestersparlement, wellicht ook omdat hij in het algemeen nogal makkelijk over concrete bezwaren heenstapt met betrekking tot de daadwerkelijke uitvoering van een mondiale bestuurslaag gebaseerd op steden. Zo erkent hij de beperkte financiële autonomie van steden en de bestaande wet- en regelgeving op basis van de verfoeide natiestaten maar geeft maar vage vergezichten over hoe dit op te lossen. Daartegenover presenteert hij aanmerkelijk concreet hoe een dergelijke *World Assembly of Cities*

eruit zou kunnen zien. Deze zou drie keer per jaar met 300 steden per keer geloot bij elkaar komen, met een verdeling van 50, 125, 125 tussen megasteden, grote steden, en kleinere steden. Daarnaast zou besluitvoering gebaseerd moeten zijn op basis van vrijwillige instemming, behalve als er drie keer achtereenvolgens een meerderheid voor een voorstel is, dan zou een stad zich alleen terug mogen trekken op basis van een referendum. Hij bepleit een geduldige aanpak om deze vorm van zacht mondiaal bestuur te initiëren, en nodigt burgemeesters actief uit zijn handschoen op te pakken.

Relevante vragen

Het boek van Barber past binnen een trend van analyses over de crisis van de democratie en komt met een originele oplossing die echter op de korte termijn niet heel realistisch is: er moet wel heel wat gebeuren voordat een parlement van steden 'de democratie zal redden van de soevereiniteit' zoals hij het stelt. Barbers analyse roept echter wel belangrijke vragen op die sociaal-liberalen zich ook moeten stellen: hoe en op welk geografisch niveau komen participatie en vertegenwoordiging het beste tot hun recht? Bestaat er zoets als wereldburgerparticipatie en tot op welke schaal voelen mensen zich vertegenwoordigd? De opkomst van net iets meer dan 50 procent bij de recente gemeenteraadsverkiezingen toont bijvoorbeeld maar weer aan hoe lastig het is om burgerparticipatie vorm te geven op lokaal niveau, laat staan deze duurzaam te verbinden met een centrale macht in Den Haag, Brussel of zelfs mondiaal. Barber geeft in ieder geval een prikkelende voorzet over hoe democratie in een globaliserende wereld vorm zou kunnen krijgen.

Wouter Dol is programmamanager bij het NIMD, het Nederlands Instituut voor Meerprijden Democratie.